

Beöthy Zsolt meghalt.

A magyar irodalomnak nagy gyásza van: hetvennégy éves korában ma este félnyolckor meghalt *Beöthy Zsolt*. *Gyulai Pál* legnagyobb tanítványa hunyt el vele: követője, s sokban művészibb fejlesztője mestere munkájának. *Gyulai* eredeti és temperamentumos szellem volt, tele a legnagyobb temperamentummal, szubjektívsséggel és fanatizmussal, melyek kritikai írásaiban nyilatkoztak meg leginkább. *Beöthy* vele szemben sokkal mérsékeltebb, konciliánsabb és megalkuvóbb, aki egyedül az irodalom nemzeti kultuszának és érdekeinek a hirdetésében vallotta állhatatosan és következetesen programját, de sokkal kisebb logikai erővel és suggeráló tehetséggel, hogysen a *Gyulai* nagy hatásával vetekedett volna. *Beöthy Zsolt* az artisztikus elemek nagy kedvelése és szeretete által tűnik ki minden írásában. Szereti a szavak zengését, a formás mondatokat, a gondosan elkészített beszédeket, melyek fordulatosságuk, csattanóik által idéznek elő hatásokat s előszeretettel alkalmaz hasonlatokat, költői képeket írásai élénkítésére, úgy-hogy sokszor egy-egy beszéde vagy munkája azt a hatást teszi, mintha kizárólag valamely ötlet kedvéért készült volna. Stílusérzéke épen ezért meglehetősen kiváló. Minden, ami az előadás artisztikumának emelésére szolgál, rögtön megkapja, izgatja és mozgásba hozza fantáziáját, ellenben ítélőerejével nincsen arányban a stílusza kiválósága. Az íróban ő rendesen csak a külső vonásokat vagy a hangulati elemeket látja s épen így az irodalmi korok megértésében is a festői, hangulati vagy a tablószerű momentumoknál tovább alig jut. Mélység és ítélőerő dolgában a *Gyulai Pál* vagy a *Péterffy Jenő* tehetségével nem tud versenyezni, de amikor arról van szó, hogy egy-egy gondolatot vagy ötletet formásan kell kifejezni, akkor megárad a fantáziája s plasztikus, virágbokrétászerű pompájában a szavaknak varázsolja elő a képet, melyről épen beszélni akar. Egy-egy fejezete a *Magyar irodalom kis tükré*-nek, vagy a *Magyar szépprózai elbeszélés történeté*-nek a legszebb magyar próza, ragyogó képek, csudás festmények sorozata.

*Beöthy Zsolt*nak, noha jelentékeny hatása és még jelentékenyebb szerepe volt az irodalomban, igazi értékei mégsem innen fakadtak. A magyar irodalomtörténet és esztétika munkásai között nevét mindenkor tisztelettel fogják említeni, de ha végigtekintünk művei különböző darabjain, egyik között sem találunk olyat, mely a jövő számára korszakos vagy még tul nem haladott álláspontokat jelentene. Az ő igazi hivatása és terrénuma a katedra volt, hol évtizedeken át nevelte az ország egymást felváltó tanárnemzedékét. Kétségtelen, hogy *Beöthy Zsolt* a tanári katedráról terjesztette legközvetlenebbül oktatásait. Amde az is bizonyos, hogy egyetemi katedráján is egyesítette magában ismereteinek sokféleségét, miáltal közvetlenebb hatást gyakorolt tanítványaira, kik nem ok nélkül dicsekedtek azzal, hogy az ő keze alól kerültek ki az életbe. Tanári működésének jubileumán tapasztalni lehetett aztán azt a nagy és egyetemes tiszteletet és vonzalmat, mellyel a magyar tanárság viseltetik iránta. Az országnak alig van városa, ahol ne működne a közoktatás szolgálatában egy-egy tanítványa, büszkén mondhatta el ezek láttára magáról, hogy egy kis hadsereget nevelt a magyar kulturának.

Pályája.

Beöthy Zsolt 1848 szeptember 4-én született Budán, hol atyja akkor közoktatásügyi titkár volt. Gyermekkorát Komáromban töltötte, ott végezte az alsó gimnáziumot, a felsőket pedig Pesten, az ev. ref. kollégiumban, ahol ekkor a leghiresebb professzorok működtek s akik közül *Gyulai Pál*, *Molnár Aladár*, *Thaly Kálmán*, *Tolnay Lajos* és *Dömötör János* tanárai voltak. Az érettségi vizsga letétele után a jogi fakultásra iratkozott s ennek elvégzése után 1870-ben nagyobb külföldi utra indult. Beutazta Angliát, Olaszországot, Németalföldet, járt Párisban s mindenütt alapos műtörténelmi tanulmányokat végzett. Utazásaiból visszatérve, 1871-ben segédfogalmazó lett a pénzügyminisztériumban, hol 1875-ig működött. Ekkor állását elhagyta és a pesti állami reáliskolánál tanári állást vállalt. A napilapokba és a tudományos szemlékbe szorgalmasan dolgozott, 1877-ben pedig a bölcsészeti doktorátust is megszerezte. Irodalmi működésével olyan elismert nevet vívott ki rövid idő alatt magának, hogy 1878-ban a magyar irodalomtörténetből egyetemi magántanárrá habilitáltak. Mikor *Greguss Agoston* meghalt, őt nevezték ki az esztétika tanárává 1882-ben helyettes, 1883-ban rendkívüli és 1886-ban nyilvános rendes tanári minőségben. Négyizben viselte a dékáni méltóságot s állandóan egyike volt a legnépszerűbb professzoroknak. Tagja 1883-tól a közoktatási tanácsnak, 1882 óta a tanárvizsgáló bizottságnak, 1890 óta ennek elnöke és a középiskolai tanárképző intézet igazgatója. A Kisfaludy Társaság 1876-ban tagjává, 1879-ben első titkárává, *Gyulai Pál* lemondása után pedig elnökévé választotta. Az Akadémiának 1877-ben levelező, 1884-ben pedig rendes tagja lett.

Az akadémiának 1877 óta levelező, 1884-ben pedig rendes tagja lett.

A regényíró és a kritikus.

Mint népirodász kezdte pályáját. Tizenhárom éves volt, mikor első tudósítása Komáromból megjelent a *Nefelejts* című lap borítékán, innen kezdve az ifjúsági, 1864-től pedig a *Fővárosi Lapok*-nak állandóan dolgozgatott. Tizenhat éves korában jelent meg első kötete a következő cím alatt: *Elbeszélések az ifjúság számára*. Pest, 1865. Mikor második kötete 1870-ben *Elbeszélések* címen megjelent, már úgy emlegették mint a legszebb reményű fiatalok egyikét. Ezután a következő sorrendben jelentek meg művei: *Bíró Márton*, Regény. 1872. — *Kálozdy Béla*, Regény 2 kötet, 1875. — *A névtelenek*. Elbeszélések 1875. — *Rajzok* 1879. — Fiatalabb éveiben szerkesztette az *Athenaeum* című kritikai lapot, majd a lap megszűnése után irodalomtörténeti tanulmányokat írogatott, melyek közül *Az első magyar politikai színmű és kora*, majd a *Magyar nemzeti irodalom történeti ismertetése* című munkái egyszerre hírnevet szereztek számára. Különösen az utóbbi munkája olyan népszerűvé vált, hogy maig is legtöbb iskola használja s évről-évre jobb kiadásban jelenik meg. Ezután a munkája után *A Szépprózai elbeszélés a magyar irodalomban* című művével keltett feltűnést. A Kisfaludy-Társaság száz arany jutalommal díjazta ezt a munkáját, mely irodalmunk történetének eddig jórészt ismeretlen rétegeit tárja fel. Érdekes költői beszélye *Ráskai Lea*, amely a Margit-legenda és több régi kodexünk századozon át ismeretlenül maradt íróját, a középkori magyar dómés apácát egy megrendítő, de gyöngéd tapintattal előadott szerelmi tragédia hősévé tette s különösen igaz lélek lejtésével és régies nyelvvel, mely sikert aratott. A hírlapokban megjelent színi bírálatait *Színműírók és színészek*, majd *Színházi esték* című kötetében gyűjtötte össze, főművét, *A tragikumot*, pedig, melyet a Kisfaludy-Társaság kétszáz arannyal jutalmazott, 1882. évben adta ki s ebben a tragikumot nagy apparátussal, monografiaszerű keretben tárgyalja. Beöthy ezen művének megjelenése nagy visszhangot keltett az irodalomban. Sokan elismerték, többen bírálták, de mindenki egyetértett abban, hogy nagy szorgalom és kiváló alaposság eredménye. Egyéb munkái még: *Munkácsy Krisztusa*, *Horatius és Kazinczy*, *Magyar balladák*, *Széchenyi és a Magyar költészet*, *Mikes Kelemen*, melyek mind az ő finom ízlésének és kiváló stílművészetének bélyegét őrzik magukban. Beöthy azonkívül számos hírlapi cikket és tudományos közleményt írt, melyek még nincsenek összegyűjtve. 1877 óta a *Kisfaludy Társaság Évtárája* is az ő szerkesztésében jelentek meg. Munkái sorozatában különös és külön figyelmet érdemel a szerkesztésében megjelenő *Képes irodalomtörténet* melyet rendszeresen Beöthy irodalomtörténetnek szokás nevezni és a művészetek történetéről szóló kiadványa. Különösen a előbbivel hathatósan hozzájárult a magyar irodalomtörténetnek olyan körökben való ismeretéhez, hol ilyen kérdések iránt igen csekély vagy épen semmi érdeklődés nem mutatkozott. A kötet gazdag illusztrációi már eleve biztosították a vállalkozás sikerét. Irodalmi és tanári működése elismerésül I. Ferenc József főrendiházi taggá nevezte ki. Meleg barátság fűzte *Tisza Istvánhoz*, s róla írta utolsó nagyszabású tanulmányát is. A politikában mindenkor a régi szabadelvűpárt hagyományaihoz ragaszkodott, s Tisza halála után számos emlékbeszédet tartott e nagy államférfiről.

Betegsége.

Az agg tudós még a télen, Beöthyék lomtól birtokán betegedett meg. Akkor azonban még nem gondolták hozzátartozói, hogy a katasztrófa ilyen közel van. Állapota jobbra fordult és leutazott Balatonfüredre üdülni. Ott már minden remény meg volt arra, hogy *Beöthy Zsolt* egészségesen fog a Balaton mellől visszatérni, amikor táviratilag értesítették családját, hogy állapotában rosszabbodás állott be és ajánlatos lenne Budapestre szállítani. Körülbelül tizenkét nappal ezelőtt fia, *Beöthy László*, az Unió részvénytársaság vezérigazgatója kísérte fel a fővárosba a nagy beteget, ahol lakásán kezelőorvosa, dr. *Schuschny Henrik* és hozzátartozói vették gondozásba. A házi orvos *Benedict* tanárral többször tanácskozott: legutoljára pénteken tartottak konzíliumot, de már akkor látták, hogy a katasztrófa bekövetkezését nem lehet megakadályozni. Az orvosok most már minden igyekezetükkel azon voltak, hogy a nagy tudós hátralevő óráit meghecszszabbítsák és mentesítsék a fájdalomtól.

Az utolsó órák.

Kedden reggelre rosszabbra fordult *Beöthy Zsolt* állapota, a sok fekvés megtámadta a tüdejét is és ez csak siettetette a véget. Különösen komplikálta a bajt, hogy a beteg semmiféle táplálékot nem akart magához venni. Erőben állandóan hanyatlott és folyton önkívületben aludt. Néha-néha teljesen magához tért és ilyenkor az ő szokott finom modorával beszélgetett a körülötte tartózkodó családtagokkal. Érdekes, hogy az utolsó órák lázas perceiben, ha néha magához tért, akkor is művészetről beszélt és olykor nagyon zavarosan valami kínai képet emlegetett. Kedden este felé már egészen bizonyos volt, hogy a katasztrófa bekövetkezése csak rövid órák kérdése és a haldokló ágyát családtagjai vették körül. Ott volt felesége, néhai *Sabó* altábornagy leánya. Két fia: *Beöthy László*, *Beöthy Sándor* és két leánya: *Horn Albertné* és gróf *Tolvay-Takáchné*. Hét órákor a beteg már mélyen aludt és ebből az álomból nem is ébredt többé fel. Kezelőorvosa dr. *Schuschny Henrik*, hét óra harmincöt perckor megállapította a halál bekövetkezését.

Halála mély gyászba borította az egyetemet, amelynek díszdoktora, a Kisfaludy Társaságot, amelynek elnöke, az Akadémiát, amelynek igazgatósági és rendes tagja, a Petőfi Társaságot, amelynek tiszteletbeli tagja volt s az egész magyar irodalmat. Temetéséről még nem történt intézkedés; előre láthatólag az Akadémiából fogják utolsó útjára kísélni a magyar írás nagy stílusművészt.